

Ekonomska kultura: osnovni pojmi in koncepti

Economic Culture:
Basic Definitions
and Concepts

Tjaša Živko
Milan Zver
Vito Bobek

Fakulteta za management Koper
Faculty of Management Koper

Zbirka Delovni Zvezek
Working Paper Series

ISSN 1581-4718

Ureja · Editor
izr. prof. dr. Slavko Dolinšek

Izdaja · Published by
Univerza na Primorskem
Fakulteta za management Koper
University of Primorska
Faculty of Management Koper

www.fm-kp.si

EKONOMSKA KULTURA: OSNOVNI POJMI IN KONCEPTI

ECONOMIC CULTURE: BASIC DEFINITIONS AND CONCEPTS

mag. Tjaša Živko
doc. dr. Milan Zver
prof. dr. Vito Bobek

Povzetek

V znanstveno-raziskovalnem in strokovnem svetu se številni strokovnjaki (Hofstede, Trompenaars, Inglehart, Hoecklin, Apfelthaler in drugi) v svojih prispevkih v zadnjem desetletju posvečajo proučevanju kulturnih razlik, vplivu kulture (kulturnih dejavnikov) na mednarodno poslovanje, na management, na trženje, na organizacijo, raziskavi kulturnih dejavnikov v poslovnem svetu, predvsem pri (ne)uspešnosti združitve in prevzemov podjetij iz različnih držav.. z makro in mikro vidika. Tematika je sicer zelo aktualna, a tudi dokaj dobro teoretično in empirično podprta. V našem prispevku pa smo se posvetili manj znanemu in relativno mlademu makro konceptu ekonomske kulture.

Abstract

In the scientific, research and professional sphere numerous experts (like Hofstede, Trompenaars, Inglehart, Hoecklin, Apfelthaler and others) in their papers in the last decade are emphasizing cross-cultural differences, cultural influence on international business, on management, marketing, organization, the research of cultural factors in the world of business, specially of (un)successfulness of mergers and acquisitions from different countries... from macro and micro point of view. The topic is very up-to-date, but also rather well theoretically and empirically supported. In our paper we have tried to enlighten a less familiar and relatively young macro concept of economic culture.

Ključne besede:

kultura, kulturne razlike, ekonomska kultura, vrednote, orientacije

Key words:

culture, cultural differences, economic culture, values, orientations

KAZALO

1	Ekonomska kultura: teoretične opredelitve.....	5
1.1	Opredelevitev nosilnih pojmov in konceptov.....	5
1.1.1	Kultura	7
1.1.2	Dvojni pomen kulturnih razlik.....	11
1.1.3	Vrednote.....	13
1.1.4	Ekonomska kultura	16
1.1.5	Ekonomska kultura in (ekonomski) razvoj	18
1.1.6	Ekonomske vrednote.....	21
1.1.7	Ekonomsko-kulturni deficit	21
2	Uporabljeni viri	22

Seznam slik

Slika 1: Ravni edinstvenosti človekove duhovne določenosti po Hofstedeju	9
Slika 2: Nosilci kulture	9
Slika 3: Hofstedejev model kulture kot vsote vrednot in vedenja	10
Slika 4: Enostavna analitična shema za analizo vpliva vrednot	14
Slika 5: Vpliv socio-strukturnih dejavnikov na levi in desni materializem	16
Slika 6: Kulturna področja	17
Slika 7: Država, institucije in ekonomska uspešnost	19

Seznam tabel

Tabela 1: Različne definicije kulture	7
Tabela 2: Mednarodne poslovne dejavnosti in kulturne razlike	12
Tabela 3: Kultura in različne mednarodne organizacijske oblike	12

1 EKONOMSKA KULTURA: TEORETIČNE OPREDELITVE

Razvoj ekonomske globalizacije z nezaslišano hitrostjo, obseg svetovnega pretoka blaga, sredstev in osebja, poglobljajoča se ekonomska soodvisnost med državami so omogočile krepitev medsebojnega tekmovanja med različnimi kulturami v vseh državah. V zadnjih letih je izbruh tehnološke revolucije, še posebej na področju informatike, močno zmanjšala razdalje tako v časovnem kot v geografskem smislu. Razvit transport omogoča ljudem, da odpotujejo zjutraj in dosežejo katerikoli destinacijo na svetu do večera. Izboljšanje telekomunikacij in pokritost radijskega oddajanja ter TV mrež so omogočili, da je katerikoli dogodek v središču zanimanja povsod po svetu. Pretekla stoletja so zaznamovala migracije in osvajanja Zahodnjakov, sedaj pa tok migrantov iz držav v razvoju drvi v Zahodne države. Prej je bolj ali manj Zahod izvažal svoj način razmišljanja, sedaj pa poteka izmenjava med Vzhodom in Zahodom, kakor tudi med Severom in Jugom. Evropski šolarji so ta trend poimenovali prehod evropeizacije sveta v globalizacijo Evrope. Ta kulturna interakcija je vplivala tudi na mednarodne odnose (povz. po Xintian 2002).

1.1 Opredelitev nosilnih pojmov in konceptov

Pri proučevanju odnosa med ekonomijo in sociologijo naletimo na več znanstvenih disciplin, ki se s tem ukvarjajo, npr. ekonomska sociologija, socialna ekonomija in sociologija gospodarstva. Ekonomsko sociologijo, ki v sodobni členitvi sistema znanosti predstavlja nekakšen most med matičnima družboslovnima disciplinama, tj. ekonomijo in sociologijo, lahko definiramo kot sociološki pristop k ekonomiji. Konkretnije jo lahko opredelimo kot aplikacijo socioloških referenčnih okvirov, spremenljivk in pojasnjevalnih modelov na kompleksne aktivnosti povezane s proizvodnjo, distribucijo, menjavo in potrošnjo redkih dobrin in storitev (Smelser in Swedberg 1994, 3). Ekonomska sociologija se razlikuje od ekonomije, ki se pretežno ukvarja z ekonomskim vedenjem. Tako je v "mainstream" ekonomiji še posebej prevladoval metodološki individualizem, kjer ima opazovan akter status absolutno neodvisnega racionalnega subjekta. Medtem ko sta trg in gospodarstvo temeljni referenci, je družba v ekonomiji, za razliko od ekonomske sociologije, pojmovana kot danost. Mainstream ekonomija v glavnem razlaga in predvideva, redko opisuje. Uporabljala formalne, matematične strukturne modele, ki naj bi bili bolj veljavni in čisti (ang. clean models). Sociologija naj bi uporabljala "kosmate" oziroma umazane (ang. dirty hands) podatkovne baze (Smelser in Swedberg 1994, 4). Sociološki pristop pa po Weberu temelji na vključitvi tudi drugih oblik človekovega vedenja, ne le smotrno-racionalnega (npr. vrednotno-racionalno, tradicionalno in afektno). Prav tako se ekonomska sociologija razlikuje od teorije racionalne izbire, ki se osredotoča na ekonomske spremenljivke družbenega življenja.

V klasični strokovni literaturi (Weber, Durkheim, Schumpeter) lahko zasledimo izraz socialna ekonomija, ki je bila zasnovana širše v smislu celotne ekonomske analize, zato spada v to disciplino tudi ekonomska sociologija (Schumpeter 1955). Predmet proučevanja socialne ekonomije leži v socio-ekonomskih pojavih, katerih temeljna značilnost je redkost dobrin v odnosu do človeških potreb in koristi (Weber 1949; povz. po Zafirovski 1997, 265-268).

Na temo kultura in ekonomija je bilo opravljenih že mnogo teoretičnih in empiričnih raziskav, ki so v večini primerov pokazale, da je odnos med njima večplasten. Zaplete se že pri opredelitvi kulture, saj je do sedaj znanih ogromno različnih opredelitev, poleg tega pa je kultura dinamična kategorija, ki se spreminja skozi čas. Teoretiki so se in se še predvsem ukvarjajo z dilemo vzročno-posledične relacije. Karl Marx in Daniel Bell sta npr. trdila, da ekonomski razvoj prinaša kulturne spremembe, Max Weber in denimo Peter L. Berger pa sta dokazovala, da imajo kulturne vrednote odločilen vpliv na vedenje in družbene strukture, tudi na ekonomske.

Razmerje in vzročno-posledična povezanost med ekonomijo in kulturo je mogoče proučevati na treh ravneh:

1. mikro - na tej ravni govorimo o (med)kulturnih razlikah, ki so prisotne v podjetjih v vseh organizacijskih ravneh. To so podjetja, ki bodisi poslujejo s tujino, bodisi imajo tuje lastništvo ali pa so tuji zaposleni v samem podjetju. Medkulturne razlike vplivajo na poslovanje, na pogajanja, na učinkovitost in uspešnost večkulturnih teamov;
2. makro - v mislih imamo kulturno pogojene razlike med družbami, na podlagi katerih razvijajo koncepte nacionalnih kultur;
3. na vmesni - govorimo o korporacijski in sektorski ravni, kjer so v ospredju multinacionalna podjetja, v okviru ekonomske dejavnosti pa razvijajo svojevrstno korporacijsko kulturo.

V socio-ekonomskih raziskavah kulturnih orientacij prevladuje empirično raziskovanje vrednot, na podlagi izmerjenih izsledkov pa ugotavljanje temeljnih značilnosti kulturnih orientacij. Širšega pomena pojma kulture se izogibajo. Postavlja se vprašanje, ali obstaja bolj veljavnejši način kot ta, da se na podlagi skrbno načrtovanih javnomnenjskih merjenj opazujejo določene kulturne orientacije. Raziskave, ki so bile izvedene s temi orodji prinašajo izjemno pomembna dognanja o različnih kulturnih identitetah. Kulturne orientacije, spoznane na podlagi "izmerjenih" individualnih vrednot in moralnih norm, se običajno prenesejo v vrednotne (kulturne) tipe na višji ravni (npr. korporacijska ali nacionalna kultura).

V drugi polovici 20. stoletja je bila opravljena cela vrsta "kulturoloških" raziskav z implikacijami za gospodarstvo¹, ki predstavljajo osnovo raziskovanja kulturnih razlik med državami in sistematizacijo. V strokovnih krogih se je začelo razpravljati o ekonomski kulturi šele proti koncu 20. stoletja. Prvi jo je koncipiral Peter L. Berger². Ekonomsko kulturo lahko umestimo v predmetno polje ekonomske sociologije, ki je ponovni razcvet dosegla zadnji dve desetletji.

---

¹ Haire, Ghiselli & Porter (1966), Sirota & Greenwood (1971), Hofstede (1976), Redding (1976), Ronen & Kraut (1977), Badaway (1979), Griffeth, Hom, Denisi & Kirchner (1980) in Hofstede (1980) (povzeto po Ronen in Shenkar 1985, 437), Inglehart (1997, 2000), Barro in drugi (2003).

² Peter L. Berger je profesor sociologije in teologije na Bostonski univerzi, avtor knjige *The Capitalist Revolution: Fifty Propositions About Prosperity, Equality and Liberty* (1988) ter direktor Instituta za študije ekonomske kulture (Institute for the study of economic culture), prav tako na Bostonski univerzi. Slednji se je leta 2003 združil z Institutom za religijo in mednarodne zadeve v Institut za kulturo, religijo in mednarodne zadeve.

1.1.1 Kultura

Kulturo so mnogi poskušali opredeliti z različnih idejnih, teoretičnih in metodoloških izhodišč, zato še vedno ni enovite razlage, kaj je kultura. Zato se v literaturi in pri razlagah uporabljajo številne definicije mnogih avtorjev (nekaj primerov je navedenih v tabeli 1). Kroeber in Kluckhohn sta naredila katalog z več kot 160 definicijami kulture in ponudila eno najbolj splošno sprejemljivih definicij: kultura je prenosljiv vzorec vrednot, idej in drugih simboličnih sistemov, ki oblikujejo vedenje (Hoecklin 1995, 28).

Človekova kultura je način skupnega življenja, razvijanja in vzpostavljanja vrednot, prepričanij in znanja, prizadevanj po odpravi negotovosti in ustvaritvi umetne stopnje socialnega življenja. Ljudje v družbi generalno razvijajo kulturne vrednote, ki jim povedo, kaj je pomembno, katera je prava pot in kako naj bi stvari sploh izgledale. To tvori temelje kulture. Še bolj specifično, kultura je integracija skupnih idej, odnosov, običajev in tradicij v pluralističnem sistemu. Je unikaten sistem socializacije.

TABELA 1: RAZLIČNE DEFINICIJE KULURE

avtor	definicija
Tylor (1871)	Kompleksna celota, ki vključuje znanje, prepričanja, umetnost, moralo, zakone, običaje in vse ostale sposobnosti in navade, ki jih človek pridobi kot član družbe.
Herskovits (1948)	Del človeškega okolja, ki ga je napravil človek.
Kroeber & Kluckhohn (1952)	Prenosljivi modeli vrednot, idej in ostalih simbolov, ki oblikujejo vedenje.
Becker & Geer (1970)	Niz skupnih sporazumov, ki so izraženi v jeziku.
Van Maanen & Schein (1979)	Vrednote, prepričanja in pričakovanja, ki si jih delijo člani.
Hofstede (1980)	Kolektivno programiranje uma, ki ločuje člane ene človeške skupine od druge.
Louis (1983)	Trije vidiki: (1) neka vsebina (pomen in interpretacija), (2) ki je svojska (3) skupini.
Hall & Hall (1987)	Primarno sistem za kreiranje, pošiljanje, hrambo in procesiranje informacij.
Harris & Moran (1987)	Točno določena človeška sposobnost za adaptacijo na okoliščine in prenašanje te sposobnosti kopiranja in znanja na prihodnje generacije.
Jenks (1993)	Kultura kot (a) splošno stanje uma, (b) stanje intelektualnega/moralnega razvoja v družbi, (c) kolektivno telo umetnosti in intelektualnega dela, (d) celoten način življenja ljudi.
Hoecklin (1995)	Kultura je (1) sistem podrobnih pomenov, ki pomagajo ljudem, da osmišljajo dogodke in predmete svojega življenja; (2) relativna – ne obstaja nobena absolutna kultura, na katero bi bila druga merljiva. Nobena ni “boljša” ali “slabša”, ampak je le drug kulturni kontekst; (3) naučena – ne določa je dedovanje, temveč se je naučimo iz okolja; (4) odvisna od skupine, je kolektiven fenomen.

Vir: Hoecklin (1995, 28) in Apfelthaler (1999, 31).

Kultura ni genetska ali biološka zadeva in neredko se obravnava kot konstantna spremenljivka v obnašanju ali potencialnem obnašanju, ki odseva razumevanje in izkušnje. Največkrat proučevane determinante človeške družbe so biološke, družbene in kulturne narave. Biologija vpliva na človeka na mnogo načinov. Naši geni lahko tudi direktno

vplivajo na osebnost, kajti le ti so podedovani od naših prednikov. Vendar je zelo težko ločiti “naravo” narave od “narave” družbe in kulture.

Kultura je tudi učenje sprememb. Ljudje, ki so sprejemali ali oddajali kulturo so se spremenili. Čeprav to učenje ne določi negativne ali pozitivne spremembe, lahko na primer ugotovimo, da je lahko človek, glede na kulturno orientacijo lažnivec v obraz ali pa patološki lažnivec. Spremembe, ki so plod kulturnega učenja, so ponavadi daljnosežne.

Ljudje prihajajo v stike s svojim okoljem in kulturno zapuščino svojih prednikov, vse to pa morajo prenesti na naslednje rodove, ki bodo imeli ta proces še za bolj kompliciran pojav. Zatorej naj bi se kulture učili skozi razumevanje in izkušnje. Kultura odseva pluralistični intelekt in čustva, ki odsevajo v družbenem ogledalu skupine ljudi v družbi.

Ljudje ene nacije postanejo med sabo povezani, ker si delijo poglede na svoje koncepte in svetovne dogodke. Med sabo so povezani z moralnimi in legalnimi vezmi. Kultura je kolektivna identiteta skupine ljudi, ki si delijo podobne karakteristike. Ozirajo se eden k drugemu v podporo in potrdilo svojih mnenj in aktivnosti. Prav tako od drugih pričakujejo odobravanje ali ne odobravanje svojega obnašanja. Kultura ni statična, ampak je dinamični pojav. Kulture so kolektivni dinamični napor, ki bi sledili spremembam. Ni pomembno, kako hitro se kulture spreminjajo, vendar je očitno, da nobena ne ostane trajno popolnoma enaka.

Sprejetje kulture ne smemo enačiti s kulturnimi izmenjavami, katere del so. Kulturne spremembe vodijo k individualni spremembi karakterja, le ta pa vodi h kulturnim in socialnim spremembam in končno te vodijo k strukturnim spremembam v družbi. Vendar pa se lahko čas procesa močno spreminja od kulture do kulture. Zgodovinski pogled na kulturo nam pove, da je ta kumulativna v svojem razvoju in prehaja iz generacije v generacijo.

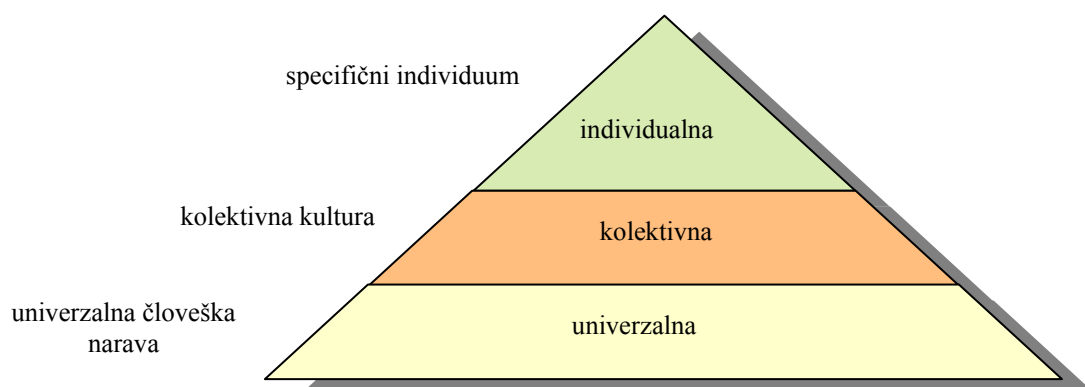
Pomen simbolov v kulturi ni mehanskega značaja, ima pa velik pomen za notranje odnose in pojav razlik med elementi kulture. Medtem ko avto v razvitih državah pomeni simbol mobilnosti, je v razvijajočih državah simbol prestiža in socialnega statusa lastnika.

Kompleksne kulturne podlage, ki so sestavni del večine narodov, se večinoma imenujejo kot etnične skupine. Glede na nedavne raziskave je le ena četrtnina iz vzorca približno dvesto nacij na svetu relativno etnično homogenih (Sutton 2001).

Posameznika in kulturo, v kateri prebiva, veže vrsta kompleksnih vezi. Na eni strani posameznik določa kulturo, na drugi strani pa kultura močno vpliva na posameznika. S tem, ko prispeva del sebe v kulturo okoli njega, postane posameznik element v kulturni izmenjavi in element kulturne spremembe. V svetu je močno prisoten problem etnocentrizma. Obrača se k tendenci, da večina ljudi vidi njihovo kulturo kot center sveta. Pogosto je takšen način mišljenja označen kot naivno mišljenje (Dahl 1998).

Naše mišljenje in vedenje je tako bolj ali manj vodeno nezavedno in zato to težko posredujemo tujcem. Antropologi uporabljajo ta pojem pri raziskovanju tujih kultur in poskušajo pri tem opisati notranjo perspektivo kulture. Cilj je razumeti kulturo, ne pa je obsojati ali celo načrtno spreminjati.

SLIKA 1: RAVNI EDINSTVENOSTI ČLOVEKOVE DUHOVNE DOLOČENOSTI PO HOFSTEDEJU

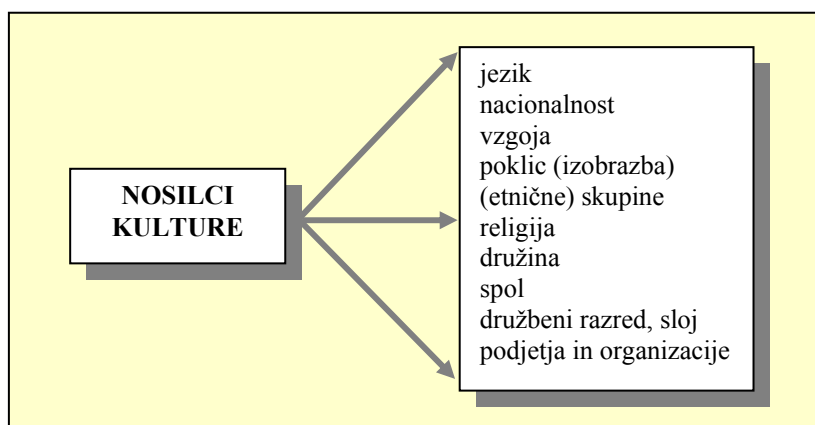

Vir: Hofstede (1991, 6).

Posledično se lahko kulturni procesi spreminjanja izvajajo le od znotraj navzven. Dane so tri ravni "mentalnega programiranja" (Hofstede 1991, 5-6) (slika 1), in sicer raven "človeške narave", ki je podedovana, raven kulture, ki se jo naučimo, raven osebnosti, ki je podedovana in naučena.

Kulturne razlike se izražajo z vrednotami, rituali, junaki in simboli, ki drugim ljudem niso razumljive. Simboli predstavljajo površinski del kulture, vrednote pa najgloblje. Vrednote moramo razumeti dvojno, saj imajo pozitivno in negativno stran (dobro in slabo). Prenašajo (inkulturirajo) se v otroštvu večinoma nezavedno in jih je v kasnejših obdobjih težko spremeniti. Kulturni nosilci izvirajo iz različnih družbenih ravni: nacija, regija, spol, starost, socialni sloj, poklic, religija. Kulturni nosilci (slika 2) v neki družbi lahko prihajajo v nasprotje sami s seboj, kar otežuje napovedovanje obnašanja človeka v konkretni situaciji.

SLIKA 2: NOSILCI KULTURE

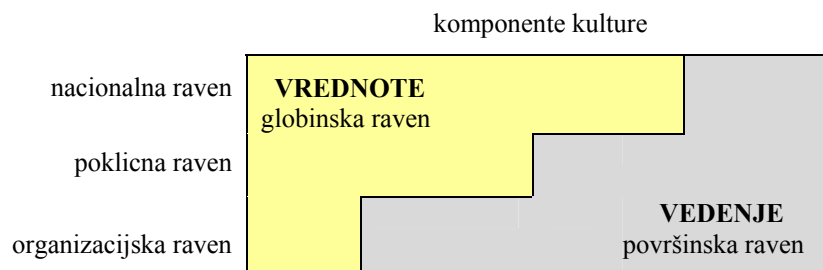
Vir: Engelhard (1997, 4).

Pri preučevanju fenomena kulture prevladuje empirično-behavioristični pristop, ki se osredotoči na posameznega akterja. Kulturne posebnosti socialnih agregatov se določajo na

podlagi vrednotnih orientacij posameznikov. To seveda zahteva, da uporabimo tisti koncept kulture, ki je dovolj aplikativen v načrtovanem raziskovalnem procesu. In takšen je Hofstedejev model, ki kulturo “zajame” kot vsoto vrednot in vedenja (Apfelthaler 1999, 35).

Tak raziskovalni pristop, ki je utemeljen z ožjo definicijo kulture, omogoča, da je postopek znanstvenega spoznanja konsistenten, aplikativen in seveda empirično relevanten. Potrebno se je omejiti na jedro, na vrednote, ki po Hofstedu programirajo vedenje. Že iz prikaza modela (slika 3) je razvidno, da vrednotni vzorci na nacionalni ravni prihajajo bolj do izraza kot na poklicni ali profesionalni. To tudi pomeni, da na nacionalni ravni lažje zaznamo vrednotne podobnosti in razlike, kakor vedenjske.

SLIKA 3: HOFSTEDEJEV MODEL KULTURE KOT VSOTE VREDNOT IN VEDENJA

Vir: Apfelthaler (1999, 35).

Kultura in mednarodna uspešnost

Majie (2002) je povzela modele nekaterih avtorjev (Harrison 1992, Huntington 1993, Sowell 1994, Fukuyama 1995), ki so proučevali odnose med kulturo, ekonomsko in politično uspešnostjo in blaginjo, v naslednje:

- ⇒ Kultura ima širok odločilen vpliv na dosežke države. Sowell (1994) je ugotovil, da imajo rasa, pleme in kulturne razlike značilen vpliv na naš čas, saj so posamezniki tisti, ki se ubadajo z ekonomskimi in družbenimi vprašanji v svojem življenju na svoj način. Tale osnovna povezava med nacionalno kulturo in nacionalnimi dosežki kaže na pomembnost kulture za uspešnost države.
- ⇒ Kultura je navigator pri odločanju. Johnson (1995) je pokazal, da imajo različne države poudarke na različnih strategijah, kar izvira iz njihovih prejšnjih oziroma ustaljenih izkušenj. Nanje vpliva filozofija, politika, kultura in kognitivna identiteta države ter do neke mere tudi njihove elite. Kulturni koncepti močno vplivajo na stališča državnih voditeljev glede političnih vprašanj.
- ⇒ Kultura oblikuje družbene in ekonomske strukture. Fukuyama (1995) je mnenja, da blaginjo in konkurenčnost države ovira univerzalna kulturna identiteta, kar simbolizira delovanje družbenega kredita (zaupanja) in predstavlja predpogoj za ekonomski uspeh. Narodi se razlikujejo glede na družben kredit, ki neizbežno vpliva na mednarodno sodelovanje.

- ⇒ Kultura je pomembna spremenljivka v mednarodnih odnosih. Po Huntingtonu (1993) fundamentalni viri konfliktov v času po hladni vojni niso niti ideološki niti primarno ekonomski. Po njegovem so nesoglasja v globalni politiki med narodi ali grupacijami različnih kultur.
- ⇒ Skupne točke in komplementarnost kultur dajo temelj harmoniji v mednarodnih odnosih. Posledica industrializacije je globalna sestavljanka v osnovi harmoničnih industrijskih kultur (Gellner 1983) – t. i. teorija talilnega lonca.

Vrednote so temeljni kamen pri popolnem razumevanju kulture, saj so jedro vsake kulturne vrednote (Xintian 2002 in Majie 2002). Poleg kulturnega centralizma (etnocentrizma) in medkulturnega relativizma, se v zadnjih letih v strokovnih krogih pojavljajo naslednji koncepti:

- ⇒ empirična najmanjša globalna morala³,
- ⇒ univerzalna teorija vrednot⁴ in
- ⇒ kulturni internacionalizem⁵.

1.1.2 Dvojni pomen kulturnih razlik

V zadnjem desetletju, še posebej zaradi procesov globalizacije, so najbolj v ospredju medkulturne razlike na mikro ravni. Sem uvrščamo vse situacije, ki nastanejo pri soočenju dveh posameznikov iz različnih kultur. Razlike so v poslovnem svetu očitne pri pogajanjih, načinu vodenja, pri komuniciranju, pri managementu, medsebojnih odnosih, v marketingu, oglaševanju itd. (glej tabeli 2 in 3). Z njimi se spoprijemajo vsa podjetja, ki na kakršenkoli način, poslujejo v tujini (hčerinska podjetja, internacionalizacija proizvodnje). Prav zaradi te globalne povezanosti, liberalizacije, odpiranja, integracije in soodvisnosti pomen medkulturnih razlik v mednarodnem okolju narašča, poleg tega pa jih podjetja upoštevajo v svojih poslovnih odločitvah.

---

³ ang. empirical global minimum morale. Po tem videnju ne le da so vrednote znotraj določene kulture dragocene, ampak so izkušnje pokazale, da obstaja globalni minimum skupnih vrednot. Kar nekaj kulturnih antropologov je opazilo, da večina kultur zavrača zavajanje, krajo, nasilje ali incest; nobena kultura nima bolečine za vrednoto, ne spoštuje življenja ali pozabi proslaviti smrt. Nekateri to teorijo dokazujejo s pomočjo biologije, da morala izvira iz gena za moralo. V kolikor so geni identični, ni relativizma, če pa so različni, se razlikujejo tudi kulture. Drugi so argumente iskali v sociologiji, in sicer je univerzalni proces socializacije vodil k univerzalnosti moralnega zavedanja (Xintian 2002).

⁴ ang. universal value theory. Teorija temelji na spoznanju, da ima vsak pravico do obstoja ali človekovih pravic. Najprej so se omejili le na civilne pravice in politično svobodo, v zadnjem času pa so zaradi odziva držav v razvoju dodali še ekonomske in druge pravice (Xintian 2002).

⁵ ang. cultural internationalism. Ta orientacija temelji na teoriji univerzalnih vrednot. Meni, da le s kulturno interakcijo preko nacionalnih meja ponovno določimo svetovni red in določimo prihodnji izgled sveta. Močan porast mednarodne trgovine in priznavanje mednarodnega prava so položili temelje za oblikovanje teoretičnega skupnega mednarodnega sistema (Iriye; povz. po Xintian 2002). V 20. stoletju se kulturni internacionalizem zelo napredoval zaradi izmenjave podatkov, usklajevanja tež in mer, prekomejnega sodelovanja znanstvenikov, umetnikov, učiteljev in mnogo drugih, ki so podpirali medsebojno medkulturno razumevanje, različne mednarodne organizacije, ki s svojimi mrežami pokrivajo svet (Xintian 2002).

TABELA 2: MEDNARODNE POSLOVNE DEJAVNOSTI IN KULTURNE RAZLIKE

izvoz	⇒ napake pri pripravljanju, nezadostni vstop na trg (npr. oblikovanje prospektov, korespondenca itd.); ⇒ nesporazumi v pogajalskih situacijah (npr. napačna razlaga razlik verbalne in neverbalne komunikacije); ⇒ nezadovoljivo oblikovanje proizvodov (npr. pri uporabi, obliki, barvi, embalaži, opozoril, navodil itd.); ⇒ različna stališča, praksa in pričakovanja pri uresničevanju pogodbe (npr. v smislu prilagodljivosti kakšne določbe);
licenciranje	⇒ zgoraj navedeno in še posebej: ⇒ različna stališča, praksa in pričakovanja pri proizvodni in prodajni politiki (npr. različno dojetje kakovosti proizvoda, strategije podjetja itd.);
franšizig	⇒ zgoraj navedeno in še posebej: ⇒ različna stališča, praksa in pričakovanja pri storitvah in doslednem upoštevanju pravil (npr. higienski standardi, prijaznost itd.);
združbe in podružnice	⇒ zgoraj navedeno in še posebej: ⇒ različne organizacijske oblike, sporazum o procesni centralizaciji po celem svetu in lokalizaciji, razhajajoča se stališča, praksa in pričakovanja v managementu in kadrovske politiki (npr. zaposlovanje in odpustitve, ravnanje z zaposlenimi, stil managementa v uporabi itd.).

Vir: Apfelthaler (1999, 13).

S proučevanjem medkulturnih razlik na mikro ravni se ukvarja mnogo različnih znanstvenikov (od antropologov do ekonomistov). Najbolj znane raziskave na tem področju so Hofstede, Trompenaars in Hampden-Turner, Hall, katere bomo osvetlili v nadaljevanju.

TABELA 3: KULTURA IN RAZLIČNE MEDNARODNE ORGANIZACIJSKE OBLIKE

	“multidomača”	mednarodna	multinacionalna	transnacionalna
značilnosti	glavno podjetje in neodvisne deželne podružnice	glavno podjetje deluje iz države izvora	glavno podjetje z odvisnimi deželnimi podružnicami	globalno podjetje brez države izvora
kulturni vplivi	ni vpliva	kultura je vzrok problemov v podjetju	kultura je vzrok ali problemov ali konkurenčnih prednosti	kultura je lahko hkrati vzrok problemov in konkurenčna prednost

Vir: Apfelthaler (1999, 18).

Države se razlikujejo z vidika makroekonomskih značilnosti, ki so posledica tudi kulturne raznolikosti. Odvisnosti in povezanost med ekonomsko uspešnostjo ter različnimi socio-kulturnimi indikatorji so proučevali Ronen in Shenkar, Inglehart, Huntington, Barro in drugi.

1.1.3 Vrednote

Kot že omenjeno, so jedro vsake kulture njene vrednotne orientacije (Hofstede 1981, Xintian 2002, Majie 2002 in drugi). Vrednotne orientacije so kompleksni, a zagotovo vzorčni (rangirani) principi, ki so posledica vzajemnega delovanja treh analitično razločevalnih elementov procesa evalvacije – kognitivnega, emocionalnega in usmerjevalnih elementov – ki dajejo zaporedje in smer nepretrganemu toku človeškega delovanja in misli, ki se nanašajo na reševanje skupnih človeških problemov (Kluckhohn in Strodtbeck 1961, 4). Ti principi se razlikujejo od kulture do kulture.

Različno pojmovanje vrednot v znanosti (povz. po Van Deth in Scarbrough 1995b, 22-24):

- ⇒ v psihologiji so vrednote načini selektivnih orientacij (Williams 1968 in Pepper 1958), kar je povezano s preferencami, motivi, potrebami in vedenjem na individualni ravni;
- ⇒ sociologi zaznavajo vrednote kot sociološki koncept ter govorijo o normah, običajih, ideologijah, odgovornosti in podobno;
- ⇒ v ekonomiji obstaja dolga tradicija (Ricardo, Marx, marginalni pristopi) uporabe vrednot, prav tako se vrednote navezujejo na osnovne ekonomske koncepte kot so korist, menjava in cena;
- ⇒ v politični znanosti je koncept vrednot (Easton 1965, 21) v središču definicije politike, ki so tiste interakcije, preko katerih so vrednote avtoritativno razporejene v družbi.

Vrednote so center filozofskih in antropoloških razprav. Wright (1955, 449; povz. po Van Deth in Scarbrough 1995b, 23) je povzel različne definicije vrednot v znanosti “psihološka, znanstvena, filozofska in sociološka šola splošne etike so naslonili vrednote na želje, potrebe, motive in navade”.

V znanosti torej ni splošne opredelitve vrednot, vseeno pa ima koncept vrednot tele značilnosti (Van Deth in Scarbrough 1995b, 28):

- ⇒ vrednot ni mogoče opazovati neposredno,
- ⇒ vrednote vključujejo moralne premisleke (vprašanja),
- ⇒ vrednote so pojmovanja ustreznega, primernega, zaželenega (ang. desirable).

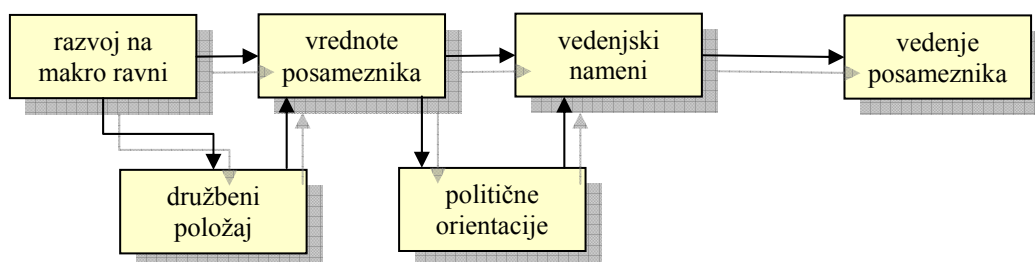
Zaradi prve značilnosti vrednot, so se avtorji monografije *The impact of values* odločili, da se bodo v svoji empirični analizi, ki je temeljila na različnih anketah, osredotočili na odnos med vrednotami in vedenjem, pri čemer so iskali dokaze o vrednotah s proučevanjem podatkov o vedenju (Van Deth in Scarbrough 1995b, 31). Odločili so se za pristop, kjer je koncept vrednot več kot splošno vedenje oziroma so vrednote osnova za orientacije. Klages in Herbert (1983, 29; povz. po Van Deth in Scarbrough 1995b, 32) sta oblikovala osnovno hipotezo v svoji raziskavi vrednot v Nemčiji, in sicer “da so družbeno vedenje, pripravljenost in načini vodenja v veliki meri pojasnjeni z dejstvom, da za njimi stojijo osnovne usmerjevalne sile vedenjske narave, katere lahko razumemo kot vrednotne

orientacije v širšem pomenu besede". Vrednote vplivajo na vedenje in vedenje vpliva na vrednote (Van Deth in Scarbrough 1995b, 33).

Vrednote so ključnega pomena pri razlagi družbenih in političnih sprememb. Raziskovalna shema vrednot (slika 4) temelji na dveh predpostavkah (Van Deth 1995, 5):

1. na posameznikovo vedenje vplivajo nameni (intencije) za delovanje, katere oblikujejo vrednote in politične orientacije;
2. na človekove vrednote zelo vpliva družbeno okolje in njihov družben položaj v tem okolju.

SLIKA 4: ENOSTAVNA ANALITIČNA SHEMA ZA ANALIZO VPLIVA VREDNOT

Vir: Van Deth (1995, 6).

Predpostavki predstavljata verigi za povezavo treh analitičnih ravneh: okoliščine na makro ravni, posameznikove orientacije in posameznikovo vedenje. Po Inglehartu (1990; povz. po Van Deth 1995, 7) je porast ekonomske blaginje in varnosti sprožil premik prednostnih vrednot v trdno povezanih skupinah ljudi naprednih industrijskih dežel. Pri razlagi političnih in družbenih sprememb glede na analitično shemo je družbeni položaj neposredno povezan z vrednotami. Politične in družbene spremembe so vplivale na porast skupin ljudi z visoko izobrazbo, ki so relativno avtonomni ali avtoritativni v svojih delovnih vlogah.

Vrednote so pomembne za razumevanje posledic za posameznikov sistematičen, dolgoročen, družben in ekonomski razvoj (povz. po Van Deth 1995, 8). Nenehen proces spreminjanja vrednot je pripeljal do neskončnega seznama vrednot, vrednotnih orientacij, vrednotnih dimenzij, vrednotnih vzorcev in vrednotnih klastrov v razvitih industrijskih družbah. V zadnjih desetletjih je zabeležen porast postmaterializma, postmodernizma, ekologizma in feminizma. V znanstvenih monografiji *The impact of values* (Van Deth in Scarbrough 1995a) so se različni avtorji osredotočili na spreminjajoče vrednote naslednjih treh osrednjih vrednotnih orientacij:

- ⇒ materialistične – postmaterialistične vrednotne orientacije (oziroma postmaterializem),
- ⇒ leve – desne materialistične vrednotne orientacije (oziroma levi⁶/desni⁷ materializem),

⁶ Levi materializem se osredotoča na aktivno državo, ki naj bi poskrbela za ekonomsko varnost, solidarnost, dohodkovno enakost in enakost bivalnih pogojev ter družbeno harmonijo med razredi in sloji (Van Deth 1995, 10).

⇒ verske – sekularne⁸ vrednotne orientacije.

Postmaterialistične vrednote niso stalne in nespremenljive. V obdobju prosperitete je opazna porast postmaterializma, nasprotno pa obdobja pomanjkanja vodijo do materializma (Inglehart 1990, 82; povz. po Scarbrough 1995, 127). Obdobja z visoko inflacijo ponavadi pripeljejo do zmanjšanja deleža postmaterialistov ne kot posledico temeljne spremembe vrednot, ampak enostavno kot resni začasni problem gospodarstva (Inglehart 1990, 131; povz. po Scarbrough 1995, 127). Takšni premiki so bili značilni v državah Evropske skupnosti leta 1977, 1980-81 in v začetku 1990, ko je stopnja inflacije rasla; nasproten pojav pa je zabeležen v letih 1978-79 in 1982-87, kjer je stopnja inflacije padala (Inglehart 1990, 94-95 in Inglehart in Abramson 1994, 341; povz. po Scarbrough 1995, 127).

Vrednotne orientacije, povezane z razrednimi konflikti v tradicionalni industrijskih družbah, odsevajo le-te v obliki leve oziroma desne polarizacije. Vsebina konceptualizacije teh konfliktov se navezuje na ekonomske neenakosti, lastništvo proizvodnih sredstev in zaželenost tržnega gospodarstva. Glavno prepričanje desnega materializma⁹ je nadvlada trga. Poudarek je na ekonomski konkurenci neodvisnih podjetij, osebni svobodi, integriteti zasebne lastnine vključno z zasebnim lastništvom proizvodnih sredstev. V političnem kontekstu te vrednote implicirajo relativno šibko vlogo države, odpor do državne regulacije in nasprotovanje stališčem družbene in ekonomske enakosti. Svobodni trg je družbeno zaželen kot najboljši način organiziranja proizvodnje in distribucije blaga ter kot motivacijski sistem, ki stimulira osebne dosežke. V dolgoročnem pogledu pa svobodni trg prispeva k pomembnim kolektivnim interesom. Prav tako je trg učinkovit informacijski sistem za decentralizirano odločanje in za učinkovit upravljalni mehanizem za distribucijo redkih virov (povz. po Knutsen 1995, 160-161).

Nasprotno pa levi materializem zagovarja mnenje aktivne vloge države pri doseganju splošnih ciljev kot so na primer ekonomska varnost, solidarnost in dohodkovna enakost ter enakost življenjskih pogojev družbenih razredov in slojev. Pri tej vrednotni orientaciji so državna regulacija trga in zasebnih podjetij, družbeno planiranje, državna redistribucija preko progresivnega obdavčenja in socialnih reform potrebna pri doseganju pomembnih ciljev kot sta polna zaposlenost in družbena enakost. Zagovorniki kritizirajo neuspeh tržnih mehanizmov, saj povzročajo družbeno in ekonomsko neenakost, gospodarske krize in močne socialne konflikte. Po njihovem mnenju regulirana ekonomija povečuje ekonomsko učinkovitost in individualni delovni dosežek, posledično pa višjo produktivnost in ekonomsko rast (povz. po Knutsen 1995, 161).

Povzeto na kratko, si levo oziroma desno materialistične vrednotne orientacije nasprotujejo pri mnenju o naslednjih štirih postavkah (Knutsen 1995, 162):

---

⁷ Desni materializem se povezuje z ekonomskim liberalizmom, poudarek je na tržni konkurenci, osebni svobodi, relativno šibki državi, pravici do privatne lastnine, odporu do državne regulacije in nasprotovanje ideji družbene in ekonomske enakosti (Van Deth 1995, 10).

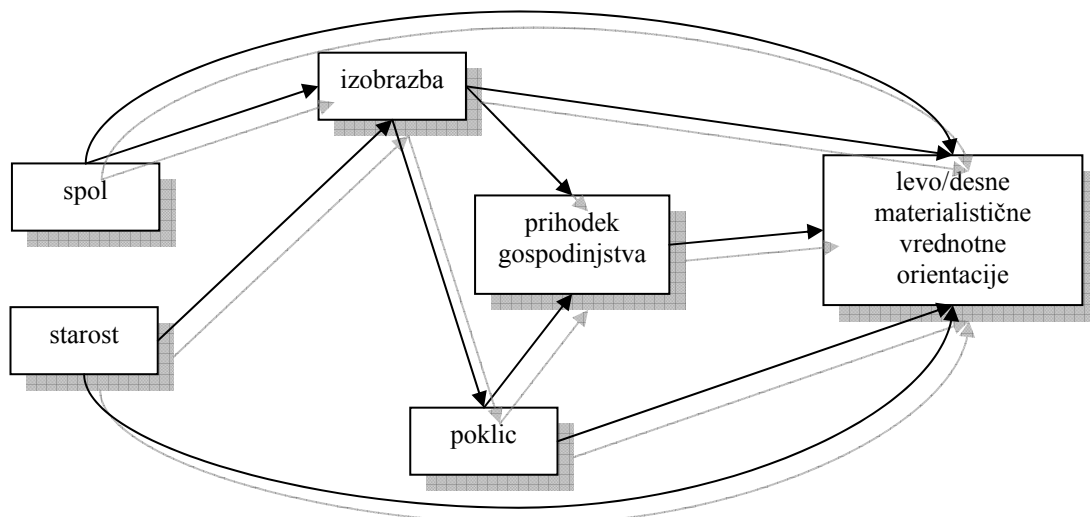
⁸ Porast sekularnih vrednotnih orientacij lahko konceptualiziramo kot proces ločitve od prepričanj, vrednot in običajev tradicionalnih cerkva. Ta proces je očiten v mnogih zahodnoevropskih državah v zadnjih desetletjih (Van Deth 1995, 11).

⁹ V ekonomiji uporabljamo pojme svobodna trgovina, liberalizem, s čim lahko enačimo pojem desni materializem (v monografiji *The impact of values* se ta termin uporablja v političnem kontekstu).

- ⇒ državno proti zasebnemu lastništvu proizvodnih sredstev;
- ⇒ močna proti šibki vlogi države pri ekonomskem načrtovanju;
- ⇒ podpora proti nasprotovanju redistribucije bogastva bogatih k revnim;
- ⇒ podpora proti odporu širitvi programov socialne podpore.

Knutsen (1995, 179) je proučeval razlike med nekaterimi evropskimi državami v odnosu do ekonomske enakosti, nacionalizacije, individualne/kolektivne odgovornosti, poslovnega managementa ter svobode/enakosti. Na podlagi empirični podatkov je ugotovil, da Danska, Norveška, Švedska, Belgija, Velika Britanija in Nizozemska pripadajo eni skupini, katero je označil kot razvite industrijske države z rastočim in visokim BDP na prebivalca z zmanjšujočim se deležem delovne sile, zaposlene v industrijskem sektorju. Te države in Nemčija so najbolj prežete z desno materialističnimi vrednotnimi orientacijami. V Španiji in na Portugalskem, kjer se industrializacija še nadaljuje, so prebivalci najbolj levo materialistično orientirani, medtem ko je v državah "na sredini" (v Franciji in Italiji) indeks levi/desni materializem na sredini.

SLIKA 5: VPLIV SOCIO-STRUKTURNIH DEJAVNIKOV NA LEVI IN DESNI MATERIALIZEM

Vir: Knutsen (1995, 189).

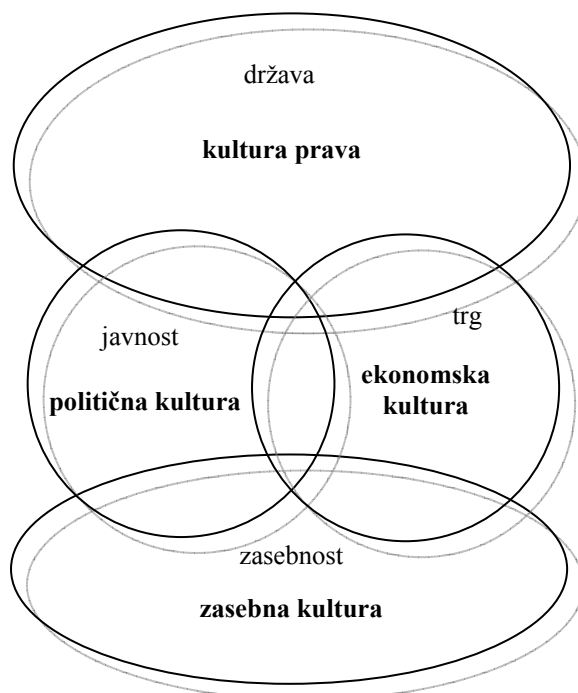
Knutsen je (1995, 189) je določil smeri vplivanja in odvisnost med socio-strukturnimi dejavniki na levi in desni materializem (slika 5).

1.1.4 Ekonomska kultura

Koncept ekonomske kulture se navezuje na koncept politične kulture, ki so ga utrdili g. Almond, L. Pye. S. Veber (1989) in drugi. Peter L. Berger (1985) se v svoji knjigi osredotoči na teorijo ekonomske kulture kapitalizma, in sicer raziskuje socialno, politično in kulturno matriko oziroma kontekst, v okviru katerega ti določeni ekonomski procesi delujejo. Pri tem ne predpostavlja neposredne ali posredne povezanosti, ne predpostavlja, da kultura določa ekonomijo oziroma da ekonomski faktorji določajo kulturo. Koncept

ekonomske kulture (slika 6) obrača pozornost na odnose, ki jih takšna empirična študija mora raziskati.

SLIKA 6: KULTURNA PODROČJA

Vir: Panther (2001, 97).

Ekonomske institucije ne obstajajo v vakuumu, ampak v kontekstu (matriki) družbenih in političnih struktur, kulturnih vzorcev in zavednih struktur (vrednote, ideje, sistemi verovanja). Ekonomska kultura (v kapitalizmu, v socializmu, v hindujski ali katerikoli drugi družbi) vsebuje številne elemente, povezane v celoto. Vprašanje pa je, na kakšen način so le-ti povezani (povzeto po Berger 1986, 7-8 in 24-26).

Na osnovi relevantnih ekonomskih dognanj lahko ekonomsko kulturo pojmujejo kot celoto venomer na ekonomijo nanašajočih se vednosti oziroma znanj, izkušenj, zaznav, vrednotenj, norm in stilov obnašanja celih nacij ali določenih skupin prebivalstva znotraj določene družbe (Höhmänn 1996, 44; povz. po Höhmänn 1999, 20), katera vpliva na ekonomsko relevantno odločanje in ravnanje akterjev oziroma skupin akterjev. Ekonomska kultura ima konstitutivne in regulativne elemente (Di Maggio 1994, 3; povz. po Höhmänn 1999, 21). Tako vpliva na (pogosto nezavedno) strukturo ekonomskega gledanja na svet, kot tudi na vrednote in norme, ki določajo njihove motive ter omejitve njihovega ravnanja, katere so bolj dostopne vsakdanjemu zavedanju (Panther; povz. po Höhmänn 1999, 21). Po Weissu ekonomska kultura "nikakor ni statični sistem vrednotnih polj, katera določajo manevrski prostor ravnanj in začrtujejo smernice delovanja, ki jih imajo za smiselne" (1995, 3; povz. po Höhmänn 1999, 21). "Kultura je torej tista, ki usmerja proces evolucije nekega sistema" (Cornelssen 1991, 47; povz. po Höhmänn 1999, 21). Usmerjanje poteka parcialno s pomočjo internacionalizacije vrednotnih predstav in kolikor bolj odpovejo direktni usmerjevalni instrumenti, toliko bolj je pomembna "usmerjevalna funkcija kulturnih oblik in vrednotnih polj" (Weiss 1995, 3; povz. po Höhmänn 1999, 21). Po Jonesu "sestoji kultura iz naučenega obnašanja, ki odseva socializacijo, in vztraja tudi po

dogodkih, ki so ga omogočili¹⁰ (1995, 281; povz. po Höhmann 1999, 21). Boyd in Richerson pojmujeta kulturo kot “prenos znanja, vrednot in drugih za obnašanje oziroma ravnanje relevantnih dejavnikov s pomočjo poučevanja in posnemanja iz ene generacije v naslednjo” (1992, 44; povz. po Höhmann 1999, 21). Za Bergerjev koncept kulture velja “ekonomske institucije ne obstajajo v vakuumu, ampak v kontekstu družbenih in političnih struktur, kulturnih vzorcev in prav tako zavednih struktur (vrednot, idej, sistemov prepričanj). Ekonomska kultura potemtakem vsebuje številne v empirično celoto med seboj povezane elemente. Nas zanima način te povezave¹¹” (1986, 24; povz. po Höhmann 1999, 21). Kulturni dejavniki celostno vplivajo na proces nastajanja in na strukturo potekov in odnošajskih mrež znotraj nekega danega formalnega okvirja ter vplivajo na priznavanje, usmerjevalno moč, kot tudi na učinkovitost formalnih institucij. Nasprotja med formalnimi institucijami, ki so nastale med tranzicijo, in med kulturnimi dejavniki, ki delujejo kot neformalne institucije, tvorijo bistveni del družbeno-razvojne dinamike (Höhmann 1999, 22).

1.1.5 Ekonomska kultura in (ekonomski) razvoj

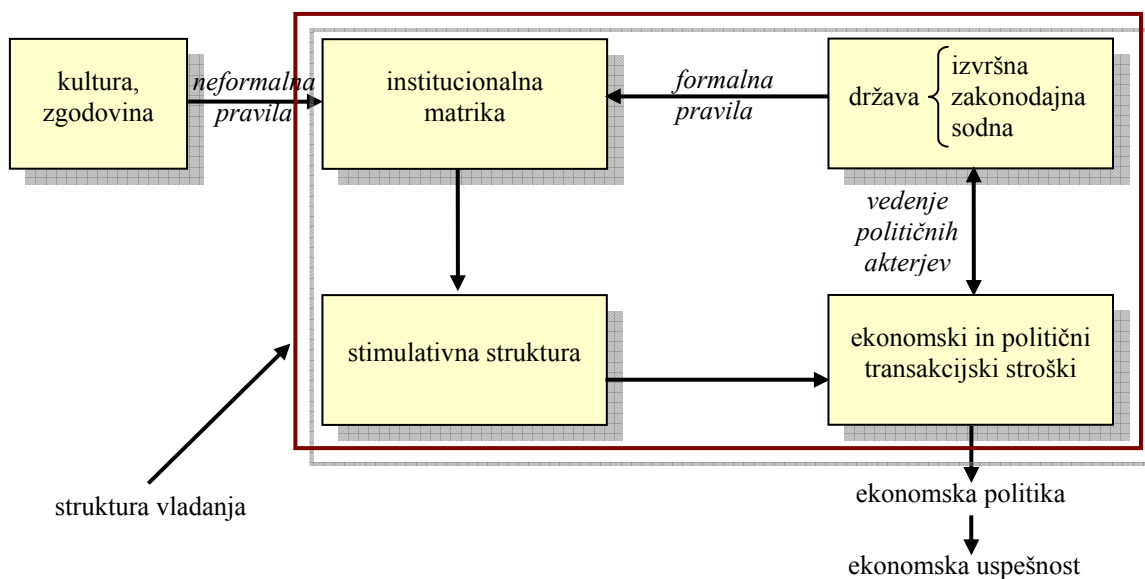
Prehod v moderno tržno gospodarstvo zahteva integralno in dobro zaokroženo študijo posebnih značilnosti in faktorjev sodobne ekonomske transformacije. Nedvomno je človek vedno najpomembnejši faktor v proizvodnji in razvoju gospodarstva. Pomembna zgodovinska vloga demokratične družbe je, da osvobodi kreativne človeške vire iz družbenih in ekonomskih ovir ter omogoči ljudem, da delajo za lastno korist in dobiček. Motivacija in interesi so primarnega pomena pri oblikovanju sodobnega tržnega gospodarstva. Subjektivni družbeni faktorji so uporaben vidik ekonomske kulture. To vključuje ekonomsko politiko, kakovost managementa in produktivnost vsakega posameznika; določa delovanje socio-ekonomskih zakonov. Ekonomska kultura nenehno spreminjajo ljudje v družbi, ki delajo v skladu z ravniyo svojega ekonomskega znanja, svojih managerskih sposobnosti in svojega pogleda na ekonomijo (povz. po Botir 2002).

---

¹⁰ ang. consisting of learned behavior reflecting socialization and persisting after events that gave the rise to it.

¹¹ ang. economic institutions do not exist in a vacuum but rather in a context of social and political structures, cultural patterns, and, indeed, structures of consciousness (values, ideas, belief systems). An economic culture than contains a number of elements linked together in an empirical totality. The question concerns the manner of linkage.

SLIKA 7: DRŽAVA, INSTITUCIJE IN EKONOMSKA USPEŠNOST

Vir: Ahrens (2001, 21).

V demokratični družbi pomeni ekonomska kultura ekonomske odnose, kreativne resurse za razvoj ekonomskega življenja družbenih teles, specialistov in podjetnikov. Vsi so koordinirani kot celotna ekonomska aktivnost ljudi, kjer igrata delovna praksa in ekonomsko vedenje pomembno vlogo socio-ekonomskega razvoja. Ekonomska kultura (slika 7) je povezana z razvojem družbe ter je ključnega pomena pri zagotavljanju zadovoljivega življenja za ljudi in za razvoj nove kakovosti družbenega življenja. Družba je poenotena z ekonomsko kulturo, ki deluje ne le skozi ekonomske integracije, temveč tudi preko ekonomske politike države. Demokracija potrebuje industrijsko silo visoke kakovosti. S tem ko ljudje iščejo nove načine zadovoljevanja svojih potreb, je ekonomska kultura objektivna potreba za demokratično družbo in postaja naključna za ekonomsko politiko države. Ekonomska kultura se spreminja z družbenim razvojem. Dandanes mora ekonomsko-kulturna oseba posedovati ekonomsko znanje, sposobnost ekonomizirati resurse, opozarjati na kakovost in količino proizvodnje, sposobnost sprejemanja odločitev ter skrb za investicijo v čas in resurse (povz. po Botir 2002). Glavne komponente ekonomske kulture so (Botir 2002):

- ⇒ ekonomsko znanje,
- ⇒ prepričanje,
- ⇒ izkušnje,
- ⇒ in talent.

Glede na te komponente je mogoče opisati ekonomsko kulturo kot način kreativnega oblikovanja ekonomske aktivnosti ljudi, kar temelji na globokem ekonomsko-tehnološkem znanju povezanem z njihovim problemom in poklicem, zadosten obseg objektivnih zakonov socio-ekonomskega razvoja in prepričanju, ki temelji na ekonomski aktivnosti in izkušnjah (povz. po Botir 2002).

Ekonomska uspešnost in razvoj tržnogospodarskih institucij sta odvisna od mnogo dejavnikov¹². Pri tem je postalo evidentno, da tudi ekonomsko-kulturni dejavniki igrajo pomembno vlogo. Marsikaj kaže na to, da je bila ta vloga doslej konceptualno in analitično-izkustveno premalo operacionalizirana. Raziskovalni center Vzhodna Evropa bremenske univerze je leta 1998 začela s projektom, ki naj bi zapolnil vrzel na tem področju. Tematska področja konference, ki so jo organizirali istega leta, so bila razdeljena takole (Höhmman 1999, 19):

- ⇒ bilančni vidiki in določitev dejavnikov tranzicije (primerjava Rusije, Poljske, Češke), konceptualizacija ekonomske kulture in njen odnos do sorodnih konceptov (npr. do politične kulture), glavni elementi dotedanjih raziskovalnih izhodišč (ekonomska antropologija, institucionalna ekonomija);
- ⇒ ob upoštevanju vidikov, na osnovi katerih so primerjali proučevane države, so se ukvarjali s pogloblitimi elementi ekonomske kulture (z ekonomskimi vednostmi, izkušnjami, zaznavami, identifikacijami, vrednotenji in načini vedenja) glede na pogloblitne skupine akterjev tranzicije: politično-administrativne (državne) akterje, podjetnike, kot tudi prebivalstvo v vlogah zaposlenih, transferno-dohodkovnih prejemnikov in potrošnikov. Posebno pozornost so pri tem posvečali dojemanju in sprejemanju pravil, motivaciji akterjev, kot tudi vrednotam (normam), na katerih temeljijo njihove ekonomske usmeritve in načini ravnanja;
- ⇒ bodoče naloge raziskovanja - teoretični in konceptualni vidiki, vsebine konkretnih projektov in vprašanja mrežnega povezovanja raziskovalne dejavnosti.

Projekt "ekonomsko-kulturnega raziskovanja tranzicije" temelji na štirih temeljnih hipotezah (Höhmman 1999, 20):

1. uspeh ekonomske tranzicije v smislu stabilne in ekonomsko uspešne (za)menjave sistema je odvisen od podpirajočih ekonomsko-kulturnih dejavnikov;
2. podporni ekonomsko-kulturni dejavniki se pojavljajo v različnih tranzicijskih državah oziroma skupinah držav v različnem obsegu. V nekaterih državah deluje prevladujoče ekonomsko-kulturno okolje na tranzicijo prej zaviralno kot pospeševalno;
3. nadaljnje napredovanje tranzicije v doslej manj uspešnih državah je odvisno od tega, v kolikšni meri je bilo mogoče preseči očitna nasprotja med prevladujočimi elementi tradicionalne ekonomske kulture ter demokratičnimi in tržnogospodarskimi mehanizmi, ki podpirajo tranzicijo;
4. ekonomska kultura je koncept, ki bi ga morali upoštevati tako pri analizi globalnih družb, kot tudi pri raziskovanju posameznih skupin akterjev.

---

¹² Po mnenju Elsterja et al. (1998, 308) se Bolgarija in Slovaška soočata z velikimi problemi pri sprejemanju demokratičnih institucij, tržnega gospodarstva ter pri razumevanju in ponotranjenju njihove volje, saj je bila njihova nagla in prisilna industrializacija v nasprotju s kulturno in politično modernizacijo. Zaradi samih po sebi tradicionalnih kulturnih implikacij sovjetskega tipa so lahko osnovni komunistični koncepti in percepcij agrarne družbe (v večini pod krinko) preživeli v vedenjskih vzorcih, vrednotah in svetovnih nazorih komunističnega obdobja. Sovjetski komunistične režim je služil kot primeren gostitelj, ki je omogočil trajnost mnogih oblik tradicionalne prevlade agrarne družbe tudi v industrijski, a ne simultano modernizirani družbi (povz. po Garsztecki 2001, 57). Pomembno je, da se je zapuščina socialnega in kulturnega kapitala preteklosti sposobna prilagoditi zahtevam sedanjosti (Elster et al. 1998, 308; povz. po Garsztecki 2001, 57).

Pri razvijanju primerne pojmovnosti se je mogoče nasloniti na vedno bolj natančno izoblikovan pojmovni aparat, ki je rezultat mednarodnega kulturno orientiranega ekonomskega raziskovanja. Razlog za prodor ekonomsko-kulturnega raziskovanja so vzajemno pospešujoči dejavniki realnih sprememb (Azijski tigri, razpad svetovnih političnih blokov, ki sta do tedaj zakrivala kulturne razlike, različni valovi tranzicije) in razvoja teorije (rast vpliva institucionalne ekonomije, evolucijske ekonomije in ekonomske sociologije).

1.1.6 Ekonomske vrednote

Predpostavljamo, da se značilnosti države z nizko¹³ ekonomsko kulturo odražajo v višji stopnji zavračanja demokracije, v višji korupciji, sprejemanju avtokratizma, ekspertokracije, sistema privilegijev, sprejemanju nedemokratskega gospodarstva, državne kontrole gospodarstva nasproti svobodni pobudi, opravičevanju davčnih goljufij¹⁴. Značilnosti ekonomske kulture bomo merili glede na odnos ljudi do teh stališč.

Vrednost "visoka" smo povezali z ekonomsko-političnimi vrednotami zahodne kapitalistične družbe, za katero je značilen: individualizem, etika samoodgovornosti, zasebna iniciativa in kompetitivnost, relativna avtonomija gospodarstva, demokracija, enakost pravic in socialna odgovornost (plačevanje davkov).

V raziskavi ne bomo vrednotili splošne ravni dosežene ekonomske kulture držav, vključenih v primerjavo. Opazovali bomo le nekatere "bolezenske znake" - sindrome, ki sami po sebi ovirajo uveljavljanje višje, razvite, racionalistične ekonomske kulture značilne za razvita tržna gospodarstva. Vsi ti znaki skupaj predstavljajo ekonomsko kontra-kulturo in v tem smislu je ta pojem tudi uporabljen.

1.1.7 Ekonomsko-kulturni deficit

Ekonomsko-kulturni deficit je nov pojem, ki je podoben pojmu demokratičnega deficita, ki ga zadnja leta povezujejo s pomanjkanjem demokracije oziroma demokratične participacije v razširjeni EU, ter analogen pojmu politično-kulturnega deficita, ki pomeni pomanjkanje ustreznih politično-kulturnih usmeritev, povezanih predvsem s tranzicijskimi državami. Torej, če ekonomska kultura pomeni sklop vrednotnih in vedenjskih orientacij, ki so potrebne za delovanje ekonomskih struktur, pomeni ekonomsko-kulturni deficit pomanjkanje ustrezne ekonomsko-kulturne podlage.

---

¹³ Vrednotenje visoka-nizka je povzeto iz primerjalnih raziskav in študij s tega področja.

¹⁴ Vrednosti teh parametrov bomo dobili iz baze podatkov EVS.

2 UPORABLJENI VIRI

1. Ahrens, Joachim. 2001. Makro-Gouvernanz und kulturelle Faktoren. V *Kultur als Bestimmungsfaktor der Transformation im Osten Europas: Konzeptionelle Entwicklungen – empirische Befunde*, Band 10, urednik Höhmann. Bremen: Edition Temmen.
2. Apfelthaler Gerhard. 1999. *Interkulturelles Management*. Wien: Manz Verlag.
- Alexander, C. Jeffrey. 1998. Analytic debates: understanding the relative autonomy of culture. V *Culture and society: contemporary debates*, urednika Alexander in Seidman. Cambridge University Press.
3. Barro, J. Robert in McCleary, Rachel. (2003). *Religion and Economic Growth*. [Online]. NBER Working Paper. Available: <http://www.nber.org/papers/w9682> [09.03.2004].
4. Berger, Peter L. 1986. *The capitalist revolution: a fifty propositions about prosperity, equality and liberty*. New York: Basic Books.
5. Botir, Valiev. (2000). The role of economic culture in social progress. [Online] *Spiritual Values and Social Progress*, urednika Shermukhamedov in Levinskaya. Available: http://www.crvp.org/book/Series03/IIIC-1/chapter_xii.htm [30.03.2004].
6. Dahl, Stephan. (1998). *Communications and Culture Transformation* [online]. Intercultural Research Index-MA Intercultural Communication (University of Luton) – EuropaCom Educational. Available: <http://www.stephweb.com/capstone/0.htm> [20. 05. 2002].
7. Engelhard, Johann. 1997. *Interkulturelles Management: Theoretische Fundierung und funktionsbereichsspezifische Konzepte*. Wiesbaden: Gabler.
8. Hoecklin, Lisa. 1995. *Managing cultural differences: strategies for competitive advantage*. Wokingham: The Economist Intelligence Unit.
9. Hofstede Geert. 1991. *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. New York: McGraw-Hill.
10. Höhmann, H.-H. 1999. *Eine unterschätzte Dimension – Zur Rolle wirtschaftskultureller Faktoren in der osteuropäischen Transformation*. Bremen: Edition Temmen.
11. Inglehart, Ronald in Baker, Wayne E. 2000. Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values. *American Sociological Review* 1: 19-52.
12. Inglehart, Ronald. 1997. *Modernization and postmodernization: cultural, economic, and political change in 43 societies*. New Jersey: Princeton University Press.
13. Knutsen, Oddbjørn. 1995. Left-right materialist value orientation. V *The impact of values*, urednika Van Deth in Scarbrough. Oxford university press.
14. Majie, Zhu. (2002). Contemporary culture and international relations. [Online] *Cultural impact on international relations*, urednik Xintian. Yu Available: http://www.crvp.org/book/Series03/III-20/chapter_i.htm [30.03.2004].

15. Panther, Stephan. 2001. Zivilgesellschaft – ein integrierendes Konzept? V *Kultur als Bestimmungsfaktor der Transformation im Osten Europas: Konzeptionelle Entwicklungen – empirische Befunde*, Band 10, urednik Höhmann. Bremen: Edition Temmen.
16. Ronen, S. in Shenkar, O. 1985. Clustering countries on attitudinal dimensions: A review and synthesis. *Academy of Management Review* 10: 435-454.
17. Scarbrough, Elinor. 1995. Value orientations and their antecedents: Materialist-Postmaterialist value orientations. V *The impact of values*, urednika Deth in Scarbrough. Oxford: Oxford University Press.
18. Smelser Neil J. in Swedberg Richard. 1994. *The Hanbook of Economic Sociology*. New York: Princeton University Press.
19. Sutton, B. Susan. (2001). *Differences and similarities: what is culture?* [Online] Available: <http://www.ihc4u.org/sutton.htm> [20. 05. 2002].
20. Van Deth, Jan W. 1995. Introduction: the impact of values. V *The impact of values*, urednika Van Deth in Scarbrough. Oxford university press.
21. Van Deth, Jan W. in Scarbrough, Elinor. 1995a. *Impact of values*. Oxford university press.
22. Van Deth, Jan W. in Scarbrough, Elinor. 1995b. The concept of values. V *The impact of values*, urednika Van Deth in Scarbrough. Oxford university press.
23. Xintian, Yu. (2002). An outline of international culture. [Online] *Cultural impact on international relations*, urednik Xintian. Yu Available: http://www.crvp.org/book/Series03/III-20/chapter_vi.htm [30.03.2004].
24. Zafirovski, Milan. 1997. Economic sociology reformulated: The interface between economics and sociology. V *American Journal of Economics & Sociology* 7: 265-285.